

نگاهی به پاداش مومنین؛ آیا بهشت نهایت پاداش ماست؟

آیا تنها پاداش مومنین بهشت است؛ یا چشم‌روشنی‌های دیگری در انتظار ماست؟

بهشت یا همان «جَنَّة» نام مکانی است که خداوند به‌عنوان پاداش برای بندگان مؤمن و نیکوکار خود در آخرت در نظر گرفته است؛ اما آیا تنها پاداش مومنین بهشت است؟ در قرآن کریم و روایات اسلامی، توصیفات از بهشت ارائه شده که آن را به عنوان یک مکان حقیقی معرفی می‌کند. بهشت شامل باغ‌هایی است با درختان سرسبز، نهرهای جاری، میوه‌های گوارا، قصرها و کاخ‌های زیبا، همراه با آرامش و امنیت ابدی. جایی که هیچ رنج، بیماری، پیری، خستگی و مرگی در آن وجود ندارد. برای مثال قرآن می‌فرماید: «وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ»^۱ این آیه به وسعت عظیم بهشت اشاره می‌کند و آن را مکانی معرفی می‌کند که گستردگی‌اش به اندازه آسمان‌ها و زمین است؛ در واقع بهشت نتیجه و محصول کسب قلب سلیم در دنیا و تولد سالم به عالم آخرت است.

اما روایاتی هم هستند که معتقدند بهشت پاداش بدن ماست؛ این عبارت شاید در نگاه اول، ذهنیت شما را نسبت به جایگاه بهشت و پاداش بودن آن به هم بریزد؛ اگر بپذیریم که بهشت فقط پاداش بدن ماست، پس چرا در دین اسلام و سخن معصومین (علیهم‌السلام) بارها و بارها به تلاش برای بهشتی شدن توصیه شده است؟ چرا نعمت‌های بهشتی مکرراً در منابع دینی برای ما بازگو شده؟ اصلاً آیا واقعاً بهشت پاداش بدن ماست؟ آیا تمام ارزش بهشت در همین نعمت‌های ظاهری خلاصه می‌شود؟ آیا روح و جان ما، که به مراتب ارزشمندتر و متعالی‌تر از جسم‌مان است، از پاداش بی‌بهره خواهد ماند؟ در کنار این نعمت‌های مادی و جسمانی بهشت، آیا نباید به پاداشی والاتر و ارزشمندتر برای انسان اندیشید؟

در این مقاله، قصد داریم با نگاهی عمیق‌تر به مفهوم بهشت، دریابیم که آیا بهشت پاداش بدن ماست یا اینکه پاداش اصلی، فراتر از نعمت‌های محسوس و ملموس بهشت بوده و در رضایت و لقای الهی نهفته

آل‌عمران، ۱۳۳.

است. برای بررسی این تضاد ظاهری ابتدا لازم است مروری بر مفهوم جسم و روح داشته و به چرایی تعریف بهشت به عنوان پاداش بدن پردازیم.

چرا بهشت فقط پاداش بدن ماست؟

همان‌طور که در مقاله «[نفس یا روح چیست](#)» توضیح دادیم، روح، گوهر حقیقی و مجرد وجود ماست که با تولد به دنیا به بدن تعلق می‌گیرد و بدن، مرکب و همراه موقتی آن در این سفر دنیوی است. بدن از روح جداست و تنها ابزاری برای حضور و فعالیت روح در این عالم مادی محسوب می‌شود. حقیقت ما را روحمان تشکیل می‌دهد و جسم، صرفاً عنصری متعلق به دوران زندگی در دنیاست. همچنین در مقاله «[من حیوانی چیست؟](#)» به ابعاد وجودی مشترک بین انسان و حیوانات پرداختیم. ویژگی‌هایی نظیر تشکیل خانواده، حس مسئولیت‌پذیری، تلاش و کوشش برای زندگی، تشکیل زندگی اجتماعی، سلسله مراتب، وفاداری، مهربانی و خدمت به هم‌نوع و دیگر موجودات، همگی بین ما و حیوانات مشترک هستند؛ اما نکته کلیدی اینجاست که اگر انسان در طول زندگی خود صرفاً به کسب و تقویت همین ویژگی‌های مشترک بسنده کند، در مرتبه حیوانی باقی مانده و به جایگاه والای انسانی ارتقا نخواهد یافت. اکنون و پس از بیان این مقدمات، درک این موضوع که چرا بهشت پاداش بدن ماست، بسیار آسان‌تر می‌شود.

بهشت، با تمام شکوه و گستردگی‌اش؛ درواقع نعمتی است که به جنبه جسمانی و حیوانی وجود ما تعلق می‌گیرد. انسان‌هایی که در این دنیا، خصلت‌های مثبتی همچون وفاداری، مهربانی، نوع‌دوستی و تعهد به خانواده را از خود نشان می‌دهند و به اصطلاح، «حیوان خوبی» می‌شوند، به این پاداش بهشتی دست می‌یابند. همان‌طور که امام کاظم (علیه‌السلام) می‌فرمایند: «أَمَّا إِنَّ أَبْدَانَكُمْ لَيْسَ لَهَا تَمَنُّ إِلَّا الْجَنَّةُ؛ بدانید که بهای بدن‌های شما جز بهشت نیست، پس آن را به چیز دیگری مفروشید.»^۲ بنابراین، دستیابی به بهشت، نشان‌دهنده محدود ماندن در سطح ویژگی‌های حیوانی و عدم ارتقا به مرتبه والای انسانی است.

کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، مترجم محمد باقر کمره‌ای، قم، سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۷۵، ج ۱، ص ۵۵.

انسان‌ها زمانی به بهشت می‌رسند که در دنیا «حیوان خوبی» شده باشند. پس بهشت پاداش بدن است که در ازای یک زندگی باکیفیت در سطح حیوانی به آن‌ها عطا می‌شود. بهشت، منزلگاه ابتدایی و پاداشی مقدماتی بوده و نهایت کمال و پاداش نهایی ما چیزی فراتر از بهشت است.

پاداش حقیقی انسان چیست؟

اکنون که فرض بهشت پاداش بدن را اثبات کردیم و دانستیم که «حیوان خوب بودن» مرتبه‌ای از کمال است که با پرورش صفات مشترک بین انسان و حیوان به دست می‌آید، با این سوال مواجه می‌شویم که پس پاداش من انسانی چیست؟ اگر انسان با تلاش و مجاهدت از سطح حیوانی فراتر رود و استعدادهای والای انسانی خود را شکوفا سازد، چه پاداشی در انتظار اوست؟ آیا پاداش او نیز محدود به نعمت‌های بهشتی خواهد بود، یا مرتبه‌ای بالاتر و بی‌کران‌تر را تجربه خواهد کرد؟ قبل از پاسخ به این سوالات باید بگوییم درست است که بهشت پاداش بدن ماست اما این به معنای بی‌ارزش بودن بهشت نیست؛ بلکه به این معناست که برای کسانی که به مرتبه انسانی خود دست یافته‌اند، پاداش‌های بالاتری وجود دارد که قابل قیاس با نعمت‌های بهشتی نیستند.

پاسخ آموزه‌های دینی به این پرسش، قاطعانه و امیدبخش است؛ برای کسانی که بخش انسانی وجود خود را فعال کرده و در مسیر کسب کمالات انسانی گام برمی‌دارند و به شباهت نسبت به خدا و معصومین (علیهم‌السلام) می‌رسند، پاداشی بسیار عظیم‌تر و فراتر از نعمت‌های بهشتی در نظر گرفته شده است. این پاداش، نه نعمت‌های جسمانی و محدود به لذت‌های حسی، بلکه لقای پروردگار و هم‌جواری با اولیاء و مقربان درگاه او، به‌ویژه انوار پاک معصومین (علیهم‌السلام) یعنی همان بهشت رضوان است.

بهشت رضوان، جایگاهی بسیار متعالی و برتر از سایر مراتب بهشت است که به‌عنوان پاداش خاص‌ترین بندگان خدا و اولیاء الهی در نظر گرفته شده است. به عبارت دیگر، رضوان بالاترین مرتبه بهشت و همان خشنودی و رضایت پروردگار است که هیچ نعمت دیگری با آن برابری نمی‌کند. خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «وَعَدَ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي

جَنَّاتٍ عَدْنٍ وَّرِضْوَانٍ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ ذُلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ»^۳ در این آیه، خداوند بهشت را وعده می‌دهد، اما تأکید می‌کند که بالاتر از تمامی نعمت‌های بهشتی، رضوان خداوند (یعنی خشنودی و قرب به او) بزرگ‌ترین و برترین پاداش است.

سروری و لذتی که از این پاداش حاصل می‌شود، قابل قیاس با هیچ‌یک از نعمت‌های مادی و جسمانی بهشتی نیست. در واقع، نعمت‌های بهشتی هرچقدر هم که باشکوه و دل‌انگیز باشند، به چشم کسی که به مرتبه همنشینی با خدا و معصوم رسیده است، نمی‌آید. پاداش «من انسانی»، وصال به معشوق حقیقی و غرق شدن در دریای بی‌کران رحمت و جمال اوست؛ مقصدی که معصومین، اولیاء خدا و عارفان، همیشه در طلب آن بوده و تمام تلاش و مجاهدت خود را برای رسیدن به آن صرف کرده‌اند.

در این مقاله به بررسی مفهوم بهشت و جایگاه آن در آموزه‌های اسلامی، پرداختیم و دریافتیم که بهشت، با تمام عظمت و نعمت‌های بی‌پایانش، پاداشی برای انسانی است که توانسته صفات «حیوان خوب بودن» همچون اخلاق نیک، عملکرد مثبت و پرهیز از گناه را در وجود خود پرورش دهد. بهشت، انعکاسی از لذت‌های دنیوی ولی در اوج پاکی و کمال است و به عنوان پاداش رفتارها و صفات نیک انسانی و حیوانی ارائه می‌شود؛ اما این پایان راه نیست. درحالی‌که بهشت مقام و منزلگاهی ارزشمند است، هدف نهایی خلقت انسان فراتر از آن است.

انسان حقیقتاً زمانی به کمال می‌رسد که بعد انسانی وجود خود را فعال کند و از این لذت‌های جسمانی و حسی عبور کرده و به مقام قرب الهی، رضوان خداوند و لقای پروردگار برسد. رسیدن به چنین پاداشی، نیازمند تلاش بی‌وقفه در مسیر خودشناسی، خداشناسی و خودسازی است؛ بنابراین، هرچند که بهشت پاداش بدن است، اما هدف خلقت انسان رسیدن به مقامی بالاتر از این پاداش دنیوی و اخروی است.

توبه، ۷۲. ۳

بنابراین، هرچند که بهشت پاداشی عظیم برای رفتارهای نیک و صفات پسندیده‌ی انسان در سطح حیوانی است، اما مقصد نهایی انسان این نیست. انسان، تنها برای خوردن و آشامیدن و آسایش آفریده نشده است؛ روح بلند او خواهان چیزی فراتر از این لذت‌هاست. پاداش حقیقی او، لقای محبوب و وصال با حقیقت مطلق است؛ همان قرب الهی که در هیچ وصف و کلامی نمی‌گنجد.

بهشت برای بدن ماست، اما رضوان برای روح ماست؛ و کسی که بتواند از سطح حیوانی عبور کرده و حقیقت انسانی خود را شکوفا کند، در مسیر رضوان الهی گام برداشته است. راه رسیدن به این پاداش بزرگ، از مسیر شناخت خود، تهذیب نفس، مجاهده با هواهای نفسانی و محبت به خدا و اولیاء او می‌گذرد.

پس بیاییم به جای آنکه تنها بهشت را هدف نهایی بدانیم، آن را آغاز راهی بدانیم که به «فوز عظیم» ختم می‌شود؛ راهی که مقصد نهایی‌اش، «رضوان من الله» است؛ همان پاداشی که قرآن آن را بزرگ‌تر از همه نعمت‌های بهشتی معرفی کرده است و این، همان پاداشی‌ست که فقط به «انسان» تعلق می‌گیرد؛ نه صرفاً به «بدن انسان».